

- Giammarco, M. (2016). *Un territorio dell'anima. "Hora jonë" nei romanzi di Carmine Abate*. In E. Ettore e L. Martinelli (a cura di), *Corpi, soglie, frontiere* (pp. 129–153). Lanciano: Carabba.
- Glissant, É. (1998). *Poetica del diverso*. Roma: Meltemi.
- Glissant, É. (2005). *Poetica della relazione*. Macerata: Quodlibet.
- Magris, C. (2005). *L'infinito viaggiare*. Milano: Mondadori.
- Martelli, S. (2003). *L'identità plurale nella narrativa di Carmine Abate*. In G. Calabrò (a cura di), *Le lingue dello straniero*. Napoli: Liguori.
- Morace, A. M. (2020). *I due mari di Carmine Abate*. In G. Dell'Aquila (a cura di), *Tra Adriatico e Ionio. L'immaginario letterario del viaggio* (pp. 241–257). Bari: Cacucci.

Migrations and Linguistic Research in Carmine Abate's Narrative

The works of Abate focus on the topics of identity and otherness in a context characterized by the event of migration. Abate's Arbëresh origin and experience of an immigrant in Germany have shaped his hybrid identity that, like a rhizome, preserves its own roots while being open to the contact with diversity. His short stories and novels deal with ancient and modern migrations: from Albania to Italy in the 15th and 20th centuries (*Il ballo tondo*, *La moto di Scanderbeg*, *Il mosaico del tempo grande*), from Calabria to northern Italy, France, Germany, United States (*Vivere per addizione*, *La festa del ritorno*, *La felicità dell'attesa*), from Africa to Italy (*Le rughe del sorriso*). His narrative technique is very interesting because it is based on the mixture of different genres, juxtaposition of the past and the present, history, myth and legend, and shifts of narrative perspective and voice. His linguistic choices are also significant: they reflect relations between different cultures and identities of Abate's characters set in a multiethnic world, and thus create a unique multilingual setting: the Italian language mixed with Arbëresh, Calabrian dialect, German language and the language of the African immigrants.

Key words: Abate, narrative, migrations, identity, linguistic contamination

UDK 821.131.1.09Zecchi, S.
323.281(497.5=131.1):82
izvorni znanstveni rad /
saggio scientifico originale

Živko Nižić
Sveučilište u Zadru
znizic@unizd.hr

Stefano Zecchi, *L'amore nel fuoco della guerra* (strasti i požuda, izdaje i urote u talijanskom Zadru)

U radu se analizira roman egzodusne književnosti *L'amore nel fuoco della guerra* (2018.) Stefana Zecchija koji evocira i polemizira ratnu kataklizmu Drugoga svjetskog rata i forsirano-dobrovoljni odlazak Talijana i drugih stanovnika s istočne obale Jadrana. Radnja se događa u ratnom Zadru u kojemu glavni protagonist, intelektualac i glazbenik, klavirist Valerio smrtno stradava tako što su ga, nakon nesnalaženja u političkom angažmanu u ulozi dvostrukog špijuna, objesili partizani. U ratnim zbivanjima ostavlja ga supruga koja s kćeri odlazi u Veneciju, ali se nakratko vraća u Zadar radi dogovora. Njihov je susret uvjerljiva literarizacija dnevnika protagonista o propalom braku nad kojim još lebdi ljubav. U ovom segmentu dominira poetika različitog sjećanja biografske rekonstrukcije. Čudesna egzaltacija talijansko-hrvatske priče drugi je agens romana: dok je žena u Veneciji, Valerio se zaljubljuje u svoju kućnu pomoćnicu. Autor slijedi njegovu strast i opsesiju za mladom Hrvaticu, transformirajući je u platonsku, petrarkistički intelektualiziranu ljubav. U epilogu se i osobno uključuje u roman kao poslijeratni protagonist, magistralno podcrtavajući kolizijske elemente komunističke likvidacije Valerija te, poslije rata, kćeri koja u Zagrebu traži ubojicu svoga oca. Ponovljena su i neka trajna obilježja egzodusne memorijalističke proze, romanitet Zadra, pitanje oprosta, nemogućnost zaborava, mržnja. Pomak je u vrednovanju Hrvata prvenstveno kroz lik Sylve koja zauzima posebno mjesto u konvergentnom dijelu impresivne egzodusne memorijalističke proze. Posebice je zanimljiv autorov preskriptivni odnos prema koincidencijama kao sudbinskom faktoru ljudske egzistencije kojim kao da metonimizira strahote kataklizmičkog djelovanja ljudskog roda.

Ključne riječi: egzodusna memorijalistička književnost, Zadar, hrvatsko-talijanska književna prožimanja

Talijanska osebujna književnost o egzodusu s istočne obale Jadrana prema Italiji i svijetu, kao posljedica krvavih sadržaja Drugog svjetskog rata, dobila je još jedan bolni spomenar, roman *L'amore nel fuoco della guerra* Stefana Zecchija (2018). Tragičnu povijest, ponajviše zadarskih Talijana, ispisanu savezničkim bombardiranjima koja su povijesno srce drevnoga grada pretvorila u sablasnu mrtvačnicu crnih zidova i zatrpanih ljudskih skalpova, opisalo je više autora, među njima i preživjeli Zadrani *profughi*, egzilanti. Tako je, iz nostalgije svjedoka tragedije, nastao i prvi sklop memorijalistike. Drugi se odnosi na memoriju obitelji čija djeca, rođena u egzilu, fikcionaliziraju ognjišne uspomene, i to uglavnom mučne. Treći sklop ovog literarnog nostalgičnog sjećanja odnosi se na autore iste izvorne pripadnosti, koji na temeljima objektivne i pojedinačne dokumentacije, kreiraju prvenstveno memorijalističke romane.¹ Tom trećem sklopu memorije pripada i ovaj roman. Autoru Stefanu Zecchiju, nakon održanog javnog predavanja, uručuju fascikle dokumenata u kojima glavnu podlogu za literarizaciju predstavljaju dvije grupe bilježaka u vidu dnevnika protagonistâ Valerija i Milene. Autor eksponira svoju kompetenciju za takvu tematiku jer mu ženska osoba predaje dnevničke zapise nakon predavanja u Rimu, odnosno predstavljanja njegove knjige o događajima koji su za posljedicu imali egzodus Talijana, ali i netalijana, s istočne obale Jadrana.

Simboličan je i dan predavanja, 10. veljače koji je, prema autoru, dan sjećanja na tragediju – *il giorno del ricordo*. Mi ćemo se u čitanju i u interpretativnom subjektivnom prikazu romana opredijeliti za istinitost postojanja dnevnika, kao podlogu vjerodostojnosti sugestivne fikcionalizacije koju provodi autor. Njegovo nadahnuće, potaknuto sudbinom i odnosima između protagonista Valerija i dviju žena, Milene i Sylve, zaokružuje osobnom uključenošću u priču, u nekoj vrsti epiloga detekcije, uz završni komentar koji, dakako, memoriju boli egzodusa ostavlja otvorenom. Autor nam, što se čini vrlo zanimljivim i gotovo intrigantnim, nudi eksplicitno fenomen koincidencije, slučajnost, kao značajan faktor ljudske egzistencije, kao agens koji bitno utječe na povijest, na ispis naše biografije. To ćemo pokazati na primjerima koje sam autor podcrtava. Njegova vjera u koincidenciju, kao moć sudbine, sublimira se u fikcionalnu kreaciju oblikovanu u zanimljivom epilogu u kojemu sebe pretvara u zaključnog protagonista priče. Moglo bi se u okviru interpretacijske licencije reći da taj fenomen koincidencije, kao faktora participacije u ispisu sudbine, autor uzdiže do razine poetike.

¹ Uzorci romana koji pripadaju tomu memorijalističkom opusu naznačeni su u bibliografiji.

Potpuno je razvidno i očekivano da i ovaj roman memorija ima sve piramidalne karakteristike egzodusnog spisateljstva, uključujući i onog fikcionalnog, znači književnog. U toj je geometriji primarno distinktivno znakovlje romanitet Dalmacije, posebice Zadra, zatim neugasiva bol za gubitkom zavičaja i njegovih objektivnih i osobnih, intimnih, sadržaja, uz obavezni repetitorij naziva ulica i trgova i drugog znakovlja, sportskih i kulturnih aktivnosti, svega što je pretočeno i fiksirano u bolnoj egzodusnoj nostalgичnoj memoriji. Svakako su tu prisutni i sam rat, sukob i komunistička zlostavljanja, progoni i ubojstva. I ova je fikcionalizirana memorija upravo time označena, ubojstvom protagonista Valerija za vrijeme rata i likvidacijom njegove kćeri u poslijeratnom Zagrebu kada pokušava pronaći očeva ubojicu. Autorovo fabuliranje ovog klasičnog segmenta memorijalističke proze egzodusa kulminira upravo u epilogu u kojemu i sam postaje protagonist.

Navedena bolna iskustva nisu jedini sadržaji fizičkog obračuna nove komunističke vlasti. Opisana je i likvidacija zadarskog studenta Edmonda koji je studirao u Padovi, te još nekoliko tajnovitih nestanaka poznatijih Zadrana. Roman se modelira zapravo na zapletu dviju ljubavnih priča koje su poetski temelj tjeskobnom ratnom okruženju. Valerio i Milena su u braku. Njezin je dnevnik priča o paru u Zadru i Veneciji: „La storia incomincia il 9 ottobre, sabato 1943“. Valerijev je dnevnik kronika događanja prije tog datuma. Mi ćemo dati fragmente dojmova i refleksije o romanu kako smo ih bilježili čitajući ovaj kreativni podsjetnik o Zadru.² Poetika koincidencije, odnosno slučajnosti lebdi kroz dvije istine o zajedničkoj prošlosti, Milene i Valerija. On je zadarski Talijan, vrlo nadareni glazbenik klavirist, gradska nada. Svi očekuju njegov koncert u gradskom kazalištu, *Teatro Verdi*. Po gradu su plakati i posvuda propagandni listići. Valerio je svojim darom obećavao da će biti i na većoj ljestvici slave, ali u Zadru je svakako bio zvijezda. Autor knjige oko koncerta gradi zanimljivu fikcionalnu konstrukciju. Koncert se očekuje, tu postavku Zecchi ekspandira kao narativnu nit u većem dijelu priče iako se koncert nikad nije odsvirao. Dojam je da autor gradi intertekstualnu atmosferu čekanja Godota. Milena, Valerijeva žena, koja ga je ostavila i otišla s njihovom kćeri Renatom živjeti u Veneciju i u vezi je s drugim muškarcem, dolazi u Zadar na njegov zahtjev.

² Treba reći da je ovo još jedan u nizu romana tiskanih posljednjih godina, vrlo intrigantnih, posebice za one koji su živjeli u Zadru 1944. za vrijeme savezničkih bombardiranja. Svi ti memorijalistički romani o Zadru, koje već generacijama pišu Talijani prognanici, zanimljivi su ne samo kao književna djela već i kao dio memorije koja se u pravilu fikcionalizira na visokoj književnoj razini.

On želi da se vrati s kćeri, a u drugoj varijanti želi joj oduzeti djevojčicu. Taj trenutak eventualne konačne odluke Zecchi magistralno retardira slikama o zajedničkim uspomenama. Sadržaji refleksija imaju dvostruku istinu, isprepliću se dvije vrlo modificirane memorije. Kao studenti – on je studirao glazbu, ona strane jezike – upoznali su se slučajno u Veneciji. Autor i u tom prvom susretu provodi svoju poetiku koincidencije, poetiku slučajne sudbine:

Vicino a lui c'era un divano su cui all'improvviso piombò una ragazza che, prima di sprofondare con tutto il suo peso tra i cuscini, sembrò aver perso la rincorsa per finire dritta tra le braccia di Valerio, fermo lì, impalato, come se stesse facendo la guardia alla finestra e anche al divano. (Zecchi 2018: 26)

To je za Valerija bilo kao mǎna s neba. Nema razvoja *le storie d'amore* ni odgovarajućeg stupnjevanja ljubavnog afiniteta. U toj, pomalo napetoj, dvostrukoj interpretaciji povijesti Valerio kaže:

"Quanto tempo c'hai messo a venire a letto con me? Te lo ricorderai, spero. A che ora ci siamo conosciuti? Alle dieci, alle undici? Alle quattro di pomeriggio facevamo l'amore. Almeno questa volta cerca di essere sincera: chi ha sempre deciso tutto? Chi ha preso le decisioni più importanti?" (Zecchi 2018: 25)

Veza s Valerijem Milenino je prvo seksualno iskustvo, *instant passione*. Moglo bi se interpretirati kako se konstrukcija početka veze ovog para temelji na konceptu ženske psihoanatomije ponekad korištene u književnosti, odnosno na poznatoj *impatientia virginitatis*. Od sastavnice trenutne privlačnosti kao nagonskog refleksa, opet kao posljedica autoru drage slučajnosti, koincidencije, dolazi do obostrane strasti koja, prema formulaciji rimskog *Iuris corpus civilis*, kulminira s *affectio maritalis*. Kubistički pogled na detalje braka anticipira startom koji sažimlje magnetne silnice valencija *impatientia* – *affectio*:

Milena si strinse a lui, gli prese la mano e appoggiò la testa sulla sua spalla. "Un interminabile duello è stato il nostro amore" disse sottovoce, quasi per non farsi sentire. "Un amore prepotente, ossessivo... Se non me ne fossi andata ci saremmo distrutti... e poi avevamo la nostra piccola. Sì, ho deciso io. Credi che quella decisione mi abbia resa felice?" (Zecchi 2018: 25)

Ona je i dalje zaljubljena. Ovaj *aufтакт* fabuliranju odnosa u višekutnoj je rekonstrukciji instant-preslika i anatomije rasapa, taj *dissipatio* se magnetizira na silnice *impatientia* – *affectio*:

“Se credi sia stato facile andar via di qui, trovare un lavoro... te ne sei fregato altamente di noi. La tua musica, la politica: quello t'interessa... e io sempre a sperare... Sì, se lo vuoi proprio sapere, Carlo è molto importante per noi: dopo tanto tempo mi ha fatto trovare un po' di serenità, e a Renata che dà sicurezza.” (Zecchi 2018: 24)

Zecchi metonimizirano stavlja u koliziju dva egocentrična karaktera. Valeriju su strast, ljubav, brak samo sebični dodatak drugim interesima pri čemu ga politički diletantizam stoji života. Milena, postavši majkom, nije u stanju ostati u strasti kao bočni ili marginalni subjekt. Svoj strastveni *affectio* sociološki pretvara u mogućnost klasične lagodnosti i sigurnosti za potomstvo, ulazeći u intimnu vezu bez strasti. Plaća sigurnost i mirni protok življenja na provjereni način, dijeleći krevet s čovjekom iz drugačijeg emocionalnog plana. Taj, možemo reći, sociološki logičan transformacijski preljub i poništavanje ishodišne strasti ima i potresni dramatični kraj. Nakon što je raskrinkan kao dvostruki talijanski i partizanski špijun, Valerio priopćuje ženi kako je u smrtnoj opasnosti; taj fatalni podatak, nakon što je odbijanjem apsolvirala bujicu emocija stvorenih Valerijevom gradacijom uspomena, Milena doživljava kao zaštitnički gotovo instinktivni poriv koji uklapa u svoj nikad izgubljeni *affectio*:

Questa volta avrebbe fatto la cosa giusta, sarebbe rimasta con lui. Si baciarono esitanti, come se si fossero appena conosciuti o come se si fossero ritrovati dopo secoli di lontananza, mentre la sorpresa lentamente svaniva.

[...]

“Posso restare. Vedrai che troviamo un modo...” gli disse ancora Milena supplicandolo.

“Un modo per non farmi ammazzare?”

“Per vivere, per continuare a vivere insieme. Ce la faremo, vedrai.”

“È tardi, perdi la motonave. È meglio che tu vada ora, amore mio. A casa ti aspettano.” (Zecchi 2018: 232, 234)

Tako završava ova ljubavna priča strasti obnovljene *in extremis* okićena trajnošću autodestrukcije poradi Valerijeva nesnalaženja u ubilačkim

silnicama rata, koji je na kraju izbrisao iz zemljovida njihov rodni grad. To je kraj priče o smrti jednog Zadranina Talijana koji nije dočekaو svojega Godota u *Teatro Verdi*:

Ma per coloro che sanno di vivere gli ultimi giorni del loro mondo, la morte non è più un'idea astratta, ha un altro significato, è la distruzione di ogni realtà: un sentimento della fine che nessuna rassegnazione sa accettare.

Quella notte, Valerio fu arrestato dai partigiani di Tito per ordine di Anton Ranković, e poco dopo impiccato. (Zecchi 2018: 234)

Druga ljubavna priča, prema autoru, zabilježena je u Valerijevu dnevniku, govori o događajima prije povratka i kratkog Milenina boravka u Zadru. Valerio je opsjednut Sylvom, mladom Hrvaticom koja zamjenjuje tetu Raissu u kućanskim poslovima u njegovu stanu. Ta je ljubavna priča između talijanskog intelektualca i umjetnika i mlade Hrvatice, koju bi Dalmatinci imenovali *vlajinom* jer je iz zadarskog zaleđa, jedinstvena u *letteratura dell'esodo*. Ona je gotovo platonska uz poneki dodir ili poljubac:

Una mano aveva sfiorato l'altra che non si era ritratta spaventata; i volti si erano avvicinati e uniti in un bacio. La sorpresa di Sylva si era incontrata con lo stupore di Valerio, la sorpresa di una ragazza umile che conosce l'incanto di un bacio da lungo desiderato, e lo stupore di un uomo che per caso dona quell'incantesimo tanto semplice.

[...]

Una serena complicità stabiliva le regole dei loro incontri, sapevano che qualcosa d'immateriale, come una luce accesa per magia che nessuno è più in grado di spegnere, li avrebbe legati per sempre. (Zecchi 2018: 193)

Magnetizam koji isijava *affectio* konzumira se potrebom da budu zajedno i prigušenim emocijama u kojima se utapaju i apstrahiraju objektivne sastavnice dviju kolizijskih kultura i civilizacija. Konstanta odbojnosti uz nadmoćno orkestriranje, čime obiluje talijanska, posebice egzodusna književnost, u odnosu na hrvatski kulturno-uljudbeni sklop, ovdje je umjetnički magistralno minimizirana. Bez obzira na to što je ovo konvergentno poštovanje i divljenje u službi profiliranja Valerijeva karaktera u zagrljaju ljubavnog refleksa, taj *affectio* uvelike proširuje ukupni sklop u pozitivnom smislu hrvatske pojavnosti u dodiru s

romanskom civilizacijom. Autor je vješto ponudio tu ljubavnu priču kao prvi plan, ona je na prosceniju u odnosu na tužni scenarij ratne pozornice na kojoj je egzistencijalno manje u izboru i osobnom opredjeljenju, a više u kolu sreće. Impresivne su stranice bogate slikovitim refleksijama u kojima autor eksponira Valerijevu hipnotičku opsjednutost lijepom, mladom, gotovo čudesnom Hrvaticom Sylvom. Taj ćemo glavni sklop memorijalnih bilježaka koje o ovoj velikoj ljubavi fikcionalizira Zecchi i koje nam nudi magnetskim silnicama uronjenim u priču, ilustrirati jednim od brojnih mogućih citata:

Continuò a guardarla, ma presto si accorse che stava costringendo se stesso a immaginarsi l'erotismo di Sylva: un inganno, perché non era quello che davvero lo catturava. Ad affascinarlo, erano il sorriso, i silenzi, i modi goffi e improvvisamente eleganti della ragazza, che gli trasmettevano un imprevedibile senso della vita in cui sparivano indifferenza, torpore, perfino malinconia.

Questa sincerità, raggiunta con onesta consapevolezza, invece di rasserenarlo lo irritava, lo faceva sentire inevitabilmente succube di Sylva. Allora ritornò a pensarla come un corpo erotico che poteva procurargli solo piacere. Immaginò di stenderla sul letto senza tanti convenevoli, spogiarla, guardarla nuda. Il sesso è semplice, la sua istintività cancella le complessità dei pensieri e spesso mette in evidenza la loro reale banalità. Non accadde niente di tutto questo. Come se la risacca lo riportasse al largo dopo averlo illuso di essere al sicuro sulla spiaggia, una mattina chiese a Sylva di suonare il pianoforte. (Zecchi 2018: 113–114)

Ovaj smo dio izabrali i radi dodatne interpretacijske mogućnosti. Očito je klavir sugestivna kohezijska sekvenca totalne ljubavi Talijana i Hrvaticе, ali je istodobno i simbol umjetničke aplikacije zvuka koji lebdi nad ljubavnim *affectio* pripadnika dviju civilizacija u sudaru. On je i dodatna estetska svjetlost nad tminom događaja opskurnoga *fuoco della guerra* u kojemu muškarac i žena žive neku simfonijsku sreću socijalne blizine. To je komplementarni zvukovni opijent i sugestivni oslonac memorijalističkoj fikcionalnoj prezentaciji. Spomenut ćemo da u gotovo svim nam poznatim romanima koji orkestriraju memoriju egzodusa kao svijesti o nemogućnosti ostvarenja poznatog slavljeničkog povratničkog psalma *In convertendo Dominus captivitatem Sion*, upravo klavir ima visoko i začudno pozicioniranu vrijednost. Klavirističko glazbeno umijeće očito je simbol obrazovanosti talijanske srednje klase u Dalmaciji, ali očito ne samo

Talijana. Dat ćemo samo jedan primjer, u romanu Silvija Teste *La zaratina*, objavljen 2017. godine, koji je sugestivni repetitorij zadarske apokalipse u Drugom svjetskom ratu, upravo klavir postaje ekstremni faktor autodestruktivne depresivne rezignacije protagonistice Darije. Poradi definitivne spoznaje o gubitku zavičaja Zadra, ona odbacuje daljnji dodir s klavirskim tipkama koje su glavni oslonac njezina životnog prepoznavanja u samotnjačkoj komunikaciji s podnošljivom egzistencijom. Tako i Hrvatica Sylva svira klavir, već je i baka svirala i bila njezinom profesoricom. Očuh Ranković svira violinu i ima ih čak šest. Ovdje se ugrađuju Hrvati u glazbenu komponentu svijesti o superiornosti romansko-talijanske kulture što je još jedna novost egzilske memorijalističke književnosti.

Već u zamahu kontroliranih emocija Sylva nagovori Valerija da se susretne s njezinim očuhom Antunom Rankovićem, koji je istaknuti Hrvat u partizanskom pokretu, što on, dakako zbog ljubavi prema njoj, i napravi. Zbog naslijeđenih konotacija spoj očuhova imena i prezimena je upečatljiv, tim više što se u roman ugrađuje i ustaški poglavnik Ante Pavelić. Prikaz hrvatskog sela u zadarskom zaleđu klasičan je opis stoljetne zaostalosti. Nakon oklijevanja, Valerio pristaje partizanima davati određene informacije, ali ostaje vjeran i svojim zadarsko-talijanskim idealima. Repetitivno i receptivno, Zadar je i u ovoj memoriji egzaltiran kao dubinska slika romaniteta. Autor podcrtava Valerijevo nesnalaženje u politici, posebice uloži dvostrukog špijuna. Nije razvidno kakvoj ili kojoj političkoj struji pripada unutar konfuzije rodnoga grada. U tom sklopu političkih odnosa po svom intenzitetu stoji i novitet ove memorijalistike, da se partizani i određene talijanske grupacije ujedinjuju i saveznici su protiv Pavelićeve NDH. Tako ovaj dio dnevnike priče i njezina fikcionalna transformacija pružaju krasne literarno-interpretativne mogućnosti refleksije. Valerio *in extremis* odbija vratiti se staroj ljubavi Mileni iz razdoblja *affectio maritalis*, a glave ga dođu druge dvije: prva, viševalentna ljubav, uronjena u nacionalno-kulturnu pripadnost, u pokušaju obrane tog identiteta, a druga, opsesivna ljubav i strast za egzotičnu Hrvaticu Sylvu, zbog koje indirektno postaje špijun onih koji izravno ugrožavaju taj njegov nacionalno-uljudbeni identitet.

Upravo je taj dio priče u kupki autorove, kako smo je nazvali, poetike koincidencije i njezine kauzalnosti, gotovo najljepši dio estetskog oblikovanja i ljepote fikcije u zrcalu nesretne životne realnosti protagonista zapečaćene apokaliptičnom koincidencijom rata. Tu vrlo lijepu i efektanu estetsku metodologiju fatalnog sraza žene Hrvatice i muškarca zadarskog

Talijana, Zecchi maestralno naslanja i na klasičnu talijansku literarnu intertekstualnu paradigmu izazivajući čitateljevu interpretativnu svijest. Taj tinjajući kontrapunkt ovog dijela romana o ljubavi protagonista, pripadnika nacija u koliziji, poput Petrarkina je kanconijera. Repetitivnost takve ljubavi visoko je uzdignuta i odnosi se ne samo na uvjetni platonistički pjev koji je i kod samog Petrarce, frojdovski čitano, rimovana erotika, već na strast potrebe za vizualnom i oralnom blizinom. Takvom ljubavnom virusu limit je samo smrt jer Sylva, kako to autor slika u svom protagonističkom epilogu, nikad nije našla novu ljubav, koja bi potisnula onu *amore nel fuoco della guerra*. Kako interpretacija ne bi bila samo apstraktna, dat ćemo samo jedan od brojnih mogućih citata:

Il cameriere li raggiunse portando due tazze di tè. I capelli di Sylva non erano più scompigliati sulla fronte, la mano di Valerio che li riordinava si era ritirata, ma per qualche istante ancora Sylva riuscì a credere in una vita diversa, fino ad allora impossibile da immaginare, avvicinandosi a un'idea d'esistenza che non si era mai permessa di sognare.

Nessuno dei due parlava, quasi immobili sulle loro sedie mentre l'inatteso groviglio di emozioni si stava sciogliendo. I capelli biondi di Sylva giocavano col vento, catturavano la luce del sole che andava e veniva tra le nuvole, i suoi occhi scuri avevano una luminosità che sfidava il chiarore di quel limpido pomeriggio. Valerio guardava il suo volto libero dal velo di pudore che l'aveva sempre costretta a schermirsi quando si sentiva osservata. Non si era mai soffermato a osservarla con tanta intensità. (Zecchi 2018: 167)

Cijeli je opis očaravajuća *ricordanza* petrarkističkog nadahnuća. Tko u tom sazviježđu ljubavnog zanosa ne prepoznaje sonet br. 90: "Erano i capei d'oro a l'aura sparsi / che 'n mille dolci nodi gli avolgea, / e 'l vago lume oltre misura ardea / di quei begli occhi ch'or ne son sì scarsi." (Petrarca 1964: 118). Kao samozvani emocionalni čitatelj i meditator o memorijalističkoj književnosti egzodusa, posebice o Zadru, kao ostarjeli, u *Zari* rođeni Zadranin za vrijeme bombardiranja, i autor ovoga rada može u tim tekstovima, kako je već rečeno, i sam subjektivno memorijalistički participirati. Već smo u nekoliko radova izrazili svoje oduševljenje za one stranice romana memorije koje, makar u fikcionalnoj ispovijedi, govore o konvergenciji i ljepoti sadržaja zajedničkog života Talijana, Hrvata i drugih na istočnoj obali Jadrana, svakako uključujući Istru. Te stranice izmiču i mržnji i osveti, postaju univerzalno, pa makar i fikcionalno, svjedočanstvo

zajedničke povijesti narušenog sklada, kolizijskim, prvenstveno nacionalističko-političkim, koincidencijama. Podcrtajmo tako i ovaj primjer. Na razini interpretativne svijesti temeljene na činjenicama, Hrvatica Sylva ulazi u talijansku bogatu memorijalističku književnost kao intertekstualna Laura koja je kanconijerom postala svjetski lik simbol i jedan od krajnjih dosega literarizacije ženske pojavnosti.

Na kraju ovog romansiranja dnevnčkih zapisa o nesretnim ljudskim udesima sudbine iz apokaliptičkoga zadarskog Drugog svjetskog rata, pojavljuje se vrlo zanimljiva intervencija koju provodi Stefano Zecchi. Pretvara sebe u zaključnog protagonista. Nakon što je proučio dokumentaciju, prvenstveno Valerijev i Milenin dnevnik, i fikcionalizirao njihova sjećanja, kreira epilog u kojem je on pokretač radnje, i to velikim dijelom i u svjetlu ili sjeni svoje poetike koincidencije. Valerio je mrtav, ubijen, ali što je s Milenom i njihovom kćeri Renatom, što je s emocionalno shrvanom gubitnicom Sylvom i njezinim očuhom Rankovićem? Autor u Veneciji pronalazi Milenu. Priča sada ide u onaj neminovni kolizijski dio Talijana i Hrvata, kao naroda i pojedinaca. Renata, koja nije osnovala svoju obitelj, opsjednuta je uspomenom na nasilnu očevu smrt. Odlučila je pogledati u oči njegovu ubojici. Pronalazi pretpostavljenog zločinca, Sylvina očuha Rankovića, osnivača tvrtke, kojoj je u trenutku autorove epiloške detekcije, na čelu Sylva. Renata prijeti Rankoviću pištoljem, ali nema ga snage ubiti. Nju dan poslije pregazi auto. Taj je čin prikazan kao ubojstvo. Cijeli epiloški kraj ove potresne memorije zbiva se u poratnom Zagrebu. Autor uvjerljivo prikazuje da je pozvan na simpozij u hrvatski glavni grad. Koincidencija ga vodi u blizinu zgrade Umjetničkog paviljona. Opet se Zecchi prekrasno, bez dileme oslanja na svoju poetiku: „Certo, un caso: ma questa casualità come potrebbe essere considerata se non una sfida alla razionalità della storia e un affronto al rispetto delle emozioni?” (Zecchi 2018: 243). Čuje buku i vidi mnoštvo svijeta, ulazi u zdanje u kojem se nešto slavi. Obilježava se obljetnica osnivanja tvrtke pokojnog Rankovića, kojom upravlja Sylva. Ona i autor se susreću, padaju i lete optužbe i obrane dviju istina. Sam kraj kompleksne priče ide, bar tako mislimo, prema efektnoj estetskoj literarizaciji istina na zagrebačkom groblju Mirogoj. Renata, čijoj majci nikad nije izručeno tijelo, i Ranković su u grobovima koji su vrlo blizu jedan drugome:

La tomba di Ranković era ordinata, pulita, nessuna erbaccia cresceva intorno alla lapide, un vaso di metallo conteneva un mazzo di garofani rossi ancora freschi.

Quella di Renata sembrava abbandonata. La ripulii con le mani tutt'intorno; con la carta che avvolgeva i fiori comprati all'ingresso del cimitero, strofinai energicamente la lapide per liberarla dalle incrostazioni di terra e di muffa; la fotografia di Renata era invisibile: la spolverai per bene, mi commuoveva il suo volto dolce e sorridente che lentamente riappariva; non trovai di meglio che lasciare le rose ad appassire sul marmo. (Zecchi 2018: 258)

Zecchiјеvo izlaganje na simpoziju u Zagrebu bilo je zapaženo, zato ga ponovno pozivaju. Nakon nekoliko mjeseci ponovno je na Mirogoju: „Accanto alla lapide di Ranković c'era un bel mazzo di gigli bianchi, su quella di Renata, vicino alla sua fotografia, ne era stata fissata con molta cura un'altra, un po' sgualcita, con l'immagine di un pianoforte. C'era anche un vaso con un bel mazzo di gigli bianchi.” (Zecchi 2018: 258).

Vjerujem da zaključni komentar nije potreban jer je ekspanđiran u interpretativnim impresijama prije ovog sugestivnog autorova epiloga.

Bibliografija

- Balić-Nižić, N. (2014). *L'esodo zaratino nelle opere di Teodoro Francesconi (Un regicolo a Zara)* e Marco Perlini (*Non ho più patria*). U G. Baroni, C. Benussi (ur.), *L'esodo giuliano-dalmata nella letteratura, Atti del convegno internazionale, Trieste, 28 febbraio – 1 marzo 2013*, (str. 127–132). Pisa – Roma: Fabrizio Serra.
- Bettiza, E. (1996). *L'esilio*. Milano: Mondadori.
- Nižić, Ž. (1996). *Kolizijske kulture u prozi Fulvija Tomizze*. Rijeka: Edit.
- Nižić, Ž. (1999). *Istarske i dalmatinske teme*. Rijeka: Edit.
- Nižić, Ž. (2003). *Fulvio Tomizza, pisac osobne granice*. Rijeka: Edit.
- Nižić, Ž; Paša, S. (2013). Il dio Marte zaratino e i destini incrociati nel romanzo *La casa di Calle San Zorzi* di Lucio Toth. U N. Balić-Nižić; L. Borsetto; A. Jusup Magazin (ur.), *Letteratura, arte, cultura tra le due sponde dell'Adriatico III, Atti del convegno internazionale* (str. 143–174). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Nižić, Ž. (2017). La navigazione della Corsara attraverso l'omonimo romanzo di Raffaele Cecconi. U G. Baroni, C. Benussi (ur.), *Vele d'autore nell'Adriatico orientale, Atti del Convegno internazionale, Trieste, 5–6 ottobre 2017* (str. 397–406). Pisa – Roma: Fabrizio Serra.

- Nižić, Ž. (2020). Il paesaggio come specchio spirituale dei protagonisti nel romanzo *La zaratina* di Silvio Testa. U G. Baroni, C. Benussi (ur.) *Visioni d'Istria, Fiume, Dalmazia nella letteratura italiana, Atti del congresso internazionale, Trieste, 7–8 novembre 2019* (str. 440–444). Pisa – Roma: Fabrizio Serra.
- Petrarca, F. (1964). *Il Canzoniere*. Giancarlo Contini (ur.), Torino: Einaudi.
- Prever, P. L. (2015). *Il pescatore*. Edizioni Esordienti E-book.
- Testa, S. (2017). *La zaratina. La tragedia dell'esodo dalmata*. Venezia: Marsilio.
- Toth, L. (2009). *La casa di Calle San Zorzi*. Roma: Sovera.
- Zecchi, S. (2018). *L'amore nel fuoco della guerra*. Milano: Mondadori.
- Zorić, M.; Roić, S. (ur.) (1989 – 2010). *Hrvatsko-talijanski književni odnosi*. I–X, Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Zorić, M. (1992). *Književna prožimanja hrvatsko-talijanska*. Split: Književni krug.

**Stefano Zecchi, *L'amore nel fuoco della guerra*
(passion and lust, betrayals and conspiracies in
the Italian Zadar)**

The paper deals with the novel *L'amore nel fuoco della guerra* (2018) by Stefano Zecchi which belongs to the literature of exile. The author evokes and discusses about the cataclysm of the Second World War and the (forced and voluntary) exile of Italians and other peoples from the eastern Adriatic coast. The novel is set in wartime Zadar where the protagonist Valerio, an intellectual and piano player, is hanged by the partisans after his unsuccessful political engagement as a double spy. In the midst of the war, his wife leaves him and goes to Venice taking their daughter with her. Their encounter upon her short return to Zadar to settle the divorce papers is a convincing literalization of Valerio's diary about a failed marriage and remnants of their love. This part of the novel is dominated by the poetics of contrasting biographical memoirs. Another important element of the novel is the amazing exaltation of an Italian-Croatian romantic